

Іванова Майя Вікторівна
науковий співробітник відділу
з охорони інтелектуальної власності
Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського;
Куриліна Оксана Василівна
кандидат економічних наук,
доцент, доцент кафедри цивільного права
і процесу Національної академії внутрішніх справ;
Іванов Юрій Феодосійович
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного права і процесу
Національної академії внутрішніх справ

ПРАВО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ НА ОБ'ЄКТИ АРХІТЕКТУРИ

Україна створила й продовжує удосконалювати національне законодавство в сфері права інтелектуальної власності, виходячи при цьому із того, що інтелектуальна діяльність усе більше набуває важливого значення в соціально-економічному розвитку суспільства. Враховуючи сучасні темпи росту обсягів промислового та житлового будівництва, спостерігається підвищення попиту на такі об'єкти права інтелектуальної власності, як твори архітектури, що в свою чергу, потребує встановлення більш високих вимог до охорони права інтелектуальної власності в цій сфері. Тенденції до посилення захисту авторського права у галузі архітектурної діяльності обумовлені зростанням попиту на ексклюзивні об'єкти архітектури. Тому, аналіз стану правового регулювання суспільних відносин, що виникають у сфері охорони інтелектуальної власності в архітектурній діяльності, є актуальними.

Архітектура (від грец. *architekton* – будівельник) – мистецтво проектування та будівництва споруд, будинків, їх комплексів для створення зручного середовища для проживання людей. Згідно Закону України «Про авторське право і суміжні права» від 23 грудня 1993 року № 3792-ХІІ (далі – Закон № 3792-ХІІ) твір архітектури – це твір у галузі мистецтва спорудження

будівель і ландшафтних утворень (креслення, ескізи, моделі, збудовані будівлі та споруди, парки, плани населених пунктів тощо). В Законі України «Про архітектурну діяльність» від 20 травня 1999 року № 687-XIV (далі – Закон № 687-XIV) архітектурна діяльність визначається як діяльність по створенню об'єктів архітектури, яка включає творчий процес пошуку архітектурного рішення та його втілення, координацію дій учасників розроблення всіх складових частин проєктів з планування, забудови і благоустрою територій, будівництва (нового будівництва, реконструкції, реставрації, капітального ремонту) будівель і споруд, здійснення архітектурно-будівельного контролю і авторського нагляду за їх будівництвом, а також здійснення науково-дослідної та викладацької роботи у цій сфері. Об'єктами архітектурної діяльності (об'єктами архітектури) вважаються будинки і споруди житлово-цивільного, комунального, промислового та іншого призначення, їх комплекси, об'єкти благоустрою, садово-паркової та ландшафтної архітектури, монументального і монументально-декоративного мистецтва, території (частини територій) адміністративно-територіальних одиниць і населених пунктів.

Об'єктами авторського права в галузі архітектури є твори архітектури, містобудування і садово-паркового мистецтва, а також плани, креслення, пластичні твори, ілюстрації, карти та ескізи, що стосуються архітектури (ч. 2 ст. 29 Закону № 687-XIV). В пункті 1 частини 1 статті 433 «Об'єкти авторського права» Цивільного кодексу України аналогічно визначається, що об'єктами авторського права є зокрема: твори архітектури; ілюстрації, карти, плани, ескізи і пластичні твори, що стосуються географії, топографії, архітектури або науки.

С. Греков в своєму дисертаційному дослідженні доводить, що в галузі архітектурної діяльності існує єдиний об'єкт авторського права – твір архітектури, а положення цивільного законодавства, які визнають твори архітектури та ілюстрації, карти, плани, креслення, ескізи, пластичні твори, що стосуються архітектури, самостійними об'єктами авторського права є такими, що не відповідають доктрині авторського права, де твір визнається нематеріальним продуктом творчої діяльності людини. На його думку, це пов'язано з тим, що у разі зміни об'єктивної форми вираження міркувань автора первісний авторський задум не

змінюється, при цьому не виникає новий твір і, як наслідок, новий об'єкт авторського права [1, с. 16].

У відповідності до законодавства, авторським правом охороняються як твори архітектурної графіки й пластики (ескізи, фасади, перспективи, проекти забудови, малюнки, плани озеленення, моделі, макети), так і власне твори архітектури – будівлі, споруди, квартали забудови, сади, парки. Автором виступає фізична особа, яка своєю творчою працею створила архітектурний твір. Твір архітектури не залежно від форми його реалізації повинен бути результатом творчої, інтелектуальної діяльності особи. Таким чином, не кожний твір архітектури, а лише той, який містить творчий задум автора твору підлягає захисту. Умова творчого характеру означає, що твір повинен бути результатом творчої праці його автора. У чинному українському та міжнародному законодавствах не розкривається суть поняття «творча праця». Творчий характер повинен мати вираз в новизні і оригінальності твору як за формою, так і за змістом. Об'єктом авторського права визнається твір архітектури, що несе ідею оригінальності з урахуванням художньої цінності проекту, а також креслення архітектурної споруди, якщо навіть проект не був реалізовано.

При регулюванні відносин, пов'язаних зі створенням та використанням творів у судовій практиці також звертається увага на необхідність наділення його творчим характером праці автора. В постанові Пленуму Верховного Суду України «Про застосування судами норм законодавства у справах про захист авторського права і суміжних прав» від 4 червня 2010 р. № 5 роз'яснюється, що авторське право виникає в силу факту створення інтелектуальною творчою працею автора або співавторів твору науки, літератури і мистецтва. Твір вважається створеним з моменту первинного надання йому будь-якої об'єктивної форми з урахуванням суті твору (зокрема, письмової форми, електронної форми, речової форми). Якщо не доведено інше, результат інтелектуальної діяльності вважається створеним творчою працею (п. 18). Правова охорона поширюється тільки на форму вираження твору і не поширюється на будь-які ідеї, теорії, принципи, методи, процедури, процеси, системи, способи, концепції, відкриття, навіть якщо вони виражені, описані, пояснені, проілюстровані у творі.

При створенні твору архітектури, після затвердження стадії «проект» за рішенням замовника робочі креслення можуть розроблятися автором проекту або іншою проектною організацією. Розроблення робочих креслень іншою проектною організацією здійснюється з дотриманням авторських рішень затвердженої стадії «проект» та авторських прав. У разі використання в проектних рішеннях винаходів і патентів у відповідних розділах проекту надається посилання на них. У разі прийняття рішення щодо коригування проектної документації проектною організацією, яка не є її розробником, скоригована проектна документація підлягає погодженню з проектувальником - розробником проекту, крім випадку передачі відповідно до законодавства авторських майнових прав іншій особі (Див. Порядок розроблення проектної документації на будівництво об'єктів: Наказ Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України 16.05.2011 № 45 (у редакції наказу Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України від 23 березня 2012 року № 122 (Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 1 червня 2011 р. за № 651/19389).

Відповідно до ДБН А.2.2-3-2014 «Склад та зміст проектної документації на будівництво» до проектної документації відносяться затверджені текстові та графічні матеріали, якими визначаються містобудівні, об'ємно-планувальні, архітектурні, конструктивні, технічні, технологічні рішення, а також кошториси об'єктів будівництва.

Проектна документація розробляється та затверджується відповідно до регіональних і місцевих правил забудови, державних будівельних норм та інших нормативних документів (Про затвердження Загальних умов укладення та виконання договорів підряду в капітальному будівництві: постанова Кабінет Міністрів України від 1 серпня 2005 р. № 668). При цьому, авторські права на проектну документацію охороняються відповідно до законодавства.

На переконання Н. Мироненко, Л. Работягової твором архітектури потрібно вважати будь-який твір, що стосується об'єкта архітектури незалежно від його завершеності, призначення та достоїнств, якщо твір є результатом творчої праці автора та виражений в об'єктивній формі. Науковці наголошують на необхідності у визначенні тієї частини проектної документації, котра є твором архітектури. До специфіки твору

архітектури належить поєднання художніх і матеріально-соціальних функцій, створення нового об'єктивного просторового середовища, асоціативність сприйняття переданої зодчеством інформації, зоровий характер сприйняття художнього образу, просторовість композиційної побудови, єдність просторових, пластичних та інших композиційних засобів, зв'язок цих засобів із конструктивною підосновою споруджень. На основі вказаних пропозицій, науковці роблять висновок, що не вся проектна документація є об'єктом авторського права [2, с. 12-14].

В Законі України «Про архітектурну діяльність» від 20 травня 1999 року №687-XIV розкривається термін «архітектурне рішення», під яким розуміють авторський задум щодо просторової, планувальної, функціональної організації, зовнішнього вигляду й інтер'єру об'єкта архітектури, а також інженерного та іншого забезпечення його реалізації, викладений в архітектурній частині проекту на всіх стадіях проектування і зафіксований у будь-якій формі. Для правильного визначення творчої частини проектної документації необхідно зіставити поняття твору архітектури як об'єкта авторського права з поняттям архітектурного рішення. Тільки архітектурна частина проекту, авторський задум якої втілюється в плани, креслення, пластичні твори, ілюстрації, карти та ескізи, є об'єктом авторського права.

З огляду на викладене, об'єктами права інтелектуальної власності в архітектурній діяльності є твори архітектури, втілені в кресленнях, ескізах, моделях, збудовані будівлі та споруди, парки, плани населених пунктів тощо, а також частина проектної документації для будівництва об'єктів архітектури, що складається з креслень, графічних і текстових матеріалів, інженерних та кошторисних розрахунків, котра містить в собі архітектурне рішення.

Література

1. Греков С. А. Авторське право на твори архітектури : автореф. дис... канд. юрид. наук : 12.00.03 / С.А. Греков ; НДІ приват. права і підприємництва Акад. прав. наук України.—К., 2007.—20 с.
2. Мироненко Н. Твір архітектури як об'єкт договірних відносин / Н. Мироненко, Л. Работягова // Теорія і практика інтелектуальної власності – 2013. – № 6. – С. 10-20.